

R. Kalinovskyi, PhD Student
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

INFLUENCE OF THE BUDGET DEFICIT ON THE IMPLEMENTATION OF THE STATE STABILIZATION POLICY

The article reveals the essence of the process of state budget balancing. The key problems connected with the state budget deficit are investigated. The state and dynamics of the Ukraine state budget are considered. The ways of overcoming the consequences of state budget imbalances are analyzed.

Keywords: stabilization policy; state budget; budget deficit; budget balance.

References (in Latin): Translation / Transliteration/ Transcription

1. Bazhenova, Yu.V., 2009. Simulation of monetary and fiscal policies influences on the economy of Ukraine with the help of an open dynamic stochastic model of general equilibrium. *Economy and the state*, 7 (79), pp. 33-36.
2. Petlenko, Yu., Mylovanova, Ye., 2017. Theoretical and methodological aspects of fiscal policy of the state. *Bulletin of the Taras Shevchenko National University of Kyiv. Economy*, 1 (190), pp. 28-35. <https://doi.org/10.17721/1728-2667.2017/190-1/4>.
3. Stiglitz, J., 1999. *Economics of the public sector*. Third edition. Available at: <http://www.twirpx.com/file/1892961>.
4. Mashko, A. I., 2010. Management of the state budget deficit. *Bulletin of the Khmelnytskyi National University. Economic Sciences*, 5, pp. 152-158.
5. Danylenko, A. I., Grytsenko, A. A., Zymovets, V. V., 2010. Fiscal and Monetary Policy in Ukraine: Problems and Ways to Strengthen the Interconnection. *National Academy of Sciences of Ukraine*, 456 pp.
6. Implementation of the state budget of Ukraine. Available at: <http://index.minfin.com.ua/budget>.
7. Balastryk, L. O., 2010. Improvement of Methods of Strategic Priorities Implementation in the Budget Policy of the State. *Economy and Entrepreneurship*, 24, pp. 20-29.
8. Demianyshyn, V., 2009. Budget deficit and its impact on the crisis situation in Ukraine. *Bulletin of the Ternopil State Economic University*, 5, pp. 120-123.
9. Kolisnyk, O., 2011. Management of budget deficit. *World Finance*, 3-4, pp. 102-110.

Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Economics, 2018; 1(196): 33-39

УДК 330.342.146:005.22(477)

JEL classification: B40, D20, H41, L16

DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2667.2018/196-1/5>

М. Кічурчак, канд. екон. наук, доц.

ORCID iD 0000-0002-1927-5704

Львівський національний університет імені Івана Франка, Львів

КОНЦЕПТ ВІДТВОРЕННЯ СУСПІЛЬНИХ БЛАГ В ЕКОНОМІЧНІЙ ТЕОРІЇ

Систематизовано наукові погляди на сутність відтворення та його види. З'ясовано найголовніші підходи до трактування змісту економічної категорії "відтворення суспільних благ", запропоновано авторське розуміння цього концепту. Детерміновано основні теоретико-гносеологічні вектори дослідження феномена відтворення суспільних благ.

Ключові слова: суспільні блага; відтворення; теоретико-гносеологічні вектори; критерії класифікації.

Постановка проблеми. Зростання зацікавленості до теоретичного переосмислення системи наукових поглядів на природу відтворення суспільних благ (СБ) зумовлене як наявними суспільними трансформаціями, так і становленням ринкової економічної системи в Україні. Крім того, відтворення таких благ, функціонально залежачи від стану справ у національній економіці, завдяки наявності позитивних екстерналій впливає на підвищення результативності та досягнення конкурентних переваг в інших видах господарської діяльності. З огляду на явище синергетизму сфера відтворення СБ посідає особливе місце в економічній системі кожної країни. Додаткової актуальності надає й те, що цей процес тісно пов'язаний із зміною моделі споживчої поведінки, характером інституціоналізації найважливіших принципів суспільної взаємодії у сфері акумулювання, розподілу і використання економічних та грошових ресурсів, екологізацією діяльності та чинниками реалізації стратегії сталого розвитку національної економіки. У цьому зв'язку необхідно охарактеризувати особливості концепту "відтворення СБ" в економічній теорії та визначити його найважливіші риси для систематизації методології дослідження цього феномена.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретико-методологічними засадами пізнання природи відтворення СБ стали дослідження відомих українських і зарубіжних учених-економістів. Наукові дискусії у сфері відтворення було започатковано Р. Кантільоном, який на підставі поділу суспільства на класи подав моделі взаємодії між ними і висловив міркування щодо розподілу трьох видів рентних доходів [1, с. 51–53]; Ф. Кене, який одним із перших використав сам термін "відтворення" і проаналізував циклічність економічних відносин вироб-

ничого класу (фермерів), власників (король, землевласники, духовенство) і безплідного класу (усі зайняті поза землеробством) [2, с. 140; 3, с. 168–181]; К. Марксом, який детермінував теоретико-методологічні засади відтворення суспільного продукту, його найголовніші стадії та види [4]. Наукові погляди на економічну категорію "відтворення" та визначення найважливіших характеристик цього процесу представлено у дослідженнях когорти дослідників під керівництвом В. Базиловича [5, с. 411–412, 414–428], Б. Гаврилішина і С. Мочерного [6, с. 224–228], А. Літвінова [7]; закономірності відтворення суспільного продукту з'ясовано М. Павлишенко [8]; відтворювальну структуру національної економіки проаналізовано Б. Кваснюком [9]; системний вектор підвищення ефективності відтворювальної динаміки розглянуто Л. Ампаром [10] та іншими. З огляду на СБ система наукових поглядів на зміст їхнього відтворення міститься в наукових розвідках О. Длугопольського [11, с. 120–123], в яких звернено увагу на особливості надання СБ під час глобальних змін; В. Мортікова [12], який визначив чинники фінансування СБ; Ю. Вінокурової [13], яка порушила питання реформування відтворення таких благ унаслідок ринкової трансформації економічної системи; О. Грабової [14], яка проаналізувала економічні відносини у виробництві таких благ; О. Рубінштейна [15], який розглянув надання цих благ у контексті еволюції соціального інтересу та формування економіки суспільних переваг; Ю. Федорової [16], яка вказала на глобальні тенденції їхнього відтворення, А. Залєвської-Шишак [17], яка виокремила особливості їхнього відтворення у трансформаційній економіці. Окремі питання, дотичні до проблематики відтворення СБ, порушували: Т. Беслі й М. Гатак [18], які розглянули особливості надання таких

благ завдяки розвитку інституту державно-приватного партнерства; Р. Дікон [19], яким визначено умови забезпечення цими благами для демократичного суспільства; А. Вільямса [20] і Є. Журавської [21], які окреслили специфіку виробництва СБ на субнаціональному рівні. Також із безперервністю забезпечення/надання СБ пов'язані дослідження А. Котельнікова [22], який приділив увагу питанням державної підтримки відтворення патронатних благ; Н. Ліньової [23], яка детермінувала особливості створення локальних СБ в умовах формування ринкової економіки; О. Водяненко [24], який виокремив основні напрями інвестування у виробництво цих благ; І. Васильєва [25], який здійснив класифікацію СБ. Попри численні наукові дискусії, які тою чи іншою мірою торкаються проблеми безперервності надання СБ, і значний науковий доробок у цій сфері, доречно визначити на теоретичному рівні особливості концепту "відтворення СБ" та виокремити найголовніші методологічні підходи до його пізнання в економічній системі.

Методологія. У дослідженні використано низку загальнонаукових методів, на підставі яких окреслено природу концепту відтворення СБ в економічній теорії та встановлено основні теоретико-гносеологічні засади розкриття цього феномена. Метод порівнянь дав змогу логічно узагальнити найголовніші наукові підходи до розуміння процесу відтворення. Опертя на методи аналізу та синтезу сприяло систематизації й удосконаленню економічних поглядів на економічну категорію "відтворення СБ". Використання методів індукції та дедукції пов'язане із формуванням найголовніших теоретико-гносеологічних засад вивчення відтворення СБ для окреслення найголовніших закономірностей цього процесу на емпіричному рівні.

Мета статті полягає у з'ясуванні змістового наповнення концепту "відтворення СБ" і визначенні найголовніших теоретико-гносеологічних напрямів дослідження цього процесу. Для цього потрібно проаналізувати систему наукових уявлень про економічну сутність відтворення; розглянути найголовніші підходи до трактування економічної категорії "відтворення СБ"; детермінувати теоретико-гносеологічні вектори пізнання безперервності надання таких благ.

Результати. В економічній теорії дефініція "відтворення" за своїм предметним окресленням є певною мірою моносемічною, оскільки її трактують як процес, підґрунтям якого є виробництво, взяте не як одиничний акт і пов'язане з розподілом, обміном і споживанням. З аналізу наукових

розвідок (табл. 1) у сфері теоретичної рефлексії економічної сутності відтворення випливає, що ця економічна категорія є багатоаспектною. Це створило теоретико-методологічні передумови для формування комплексу понять, які виокремлюють різні види відтворення з огляду на об'єкт, прив'язку до тієї чи іншої групи економічних ресурсів і систему економічних відносин між суб'єктами господарювання. Зокрема, Б. Кваснюк зазначив, що "відтворення ВВП відбувається на засадах економічного зростання, тобто в розширеному масштабі, коли на підставі інтенсифікації виробництва підвищується технологічний рівень економіки, зростає добробут населення" [9, с. 71]. Також із множинності природи відтворення випливає й те, що безперервність надання СБ є однією зі складових цього процесу. За своїм предметним наповненням воно орієнтоване на задоволення суспільних потреб на засадах постійності й повторюваності, пов'язане із чинниками корегування слабких сторін ринкового механізму, покликане сприяти прогресивним економічним, соціальним та екологічним змінам у середовищі побутування людини. У зв'язку із цим процес відтворення СБ передбачає поліпшення кількісних і якісних параметрів людського розвитку, гуманізацію соціально-економічних відносин, розв'язання гострих екологічних проблем, що кумулятивно сприяють підвищенню добробуту в національній економіці.

З огляду на це відтворення СБ, як самостійна економічна категорія, посідає належне місце у понятійному апараті економічної науки, спричиняючи наукові дискусії у сфері дослідження теоретичних основ цього процесу. У зв'язку із цим звернемо увагу й на те, що в економічній теорії під час змістового розкриття відтворення СБ англійськими науковцями активно вживають такий термін, як "provision" [18; 19; 20; 21]. Ним позначають дію із забезпечення чимось, чого хтось потребує тепер або у майбутньому; умову в договорі чи законі; участь у законі, контракті, угоді тощо, що має причетність до особливого предмета [26; 27], а переклад цього слова з англійської на українську мову пов'язаний із словами "забезпечення", "постачання" [28]. На підставі цього особливістю теоретико-гносеологічних засад з'ясування сутності відтворення СБ є його розгляд через призму постачання/забезпечення таких благ з урахуванням певних умов. Крім того, це додатково підкреслює і специфічний статус самих СБ щодо інших видів благ у національній економічній системі.

Таблиця 1. Наукові погляди на сутність відтворення та його види

Джерело	Дефініція	Трактування	Ознаки/критерії/приклад
Л. Ампар [10, с. 33–34]	Відтворення	Складний динамічний процес, що складається із численних потоків і охоплює весь цикл створення суспільного продукту	Це безперервно здійснюваний кругообіг: 1) виробництва; 2) розподілу; 3) обміну і 4) споживання суспільного продукту
Економічна енциклопедія. Т. 1 [6, с. 224–228]	Відтворення	Безперервне відновлення процесу виробництва товарів, послуг, духовних благ, на основі якого здійснюється відтворення всіх елементів економічної системи – продуктивних сил, техніко-економічних відносин, організаційно-економічних відносин, виробничих відносин (або відносин економічної власності) та господарського механізму	Розширене відтворення – більш досконала технологічна база, просте відтворення – незмінна технологічна основа. Відтворювальний цикл – "виробництво – розподіл – обмін – споживання", стадії якого характеризують стан, який проходить економічний продукт при його створенні у процесі зміни в часі. Відтворення господарського механізму. Відтворення економічної власності. Відтворення людини. Відтворення населення. Відтворення основних фондів. Відтворення природних ресурсів. Відтворення робочої сили. Відтворення суспільного капіталу. Відтворення техніко-економічних відносин
Економічна теорія: Політекономія: підручник / за ред. В. Д. Базилевича [5, с. 411–412, 414–428]	Суспільне відтворення	Це економічний процес, в якому власне виробництво, розподіл, обмін та споживання постійно повторюються й відновлюються через результат виробництва – продукт, через відновлення ресурсів, із яких виробляється продукт, якщо ці ресурси є відновлюваними, та залучення нових невідновлюваних ресурсів, а також через відновлення та розвиток форм і методів організації праці	Просте відтворення – це відновлення виробництва і споживання на кількісно та якісно незмінному рівні. Звужене відтворення – це відтворення виробництва та споживання у менших обсягах. Розширене відтворення – це кількісне та якісне зростання обсягів виробництва і споживання. Теоретичні моделі суспільного відтворення: модель Ф. Кене, схеми суспільного відтворення К. Маркса; баланс народного господарства; модель "затрати – випуск" В. Леонтьєва; моделі кругообігу ресурсів, продуктів і доходів.

Закінчення табл. 1

Джерело	Дефініція	Трактування	Ознаки/критерії/приклад
А. Літвінов [7, с. 170]	Відтворення	Безперервний процес відновлення споживчих властивостей об'єкта дослідження	Використання "класичних" характеристик відтворення, таких, як постійний, безперервний, відновлюваний. Уточнення форми відтворення, а саме, відтворення споживчої цінності, з метою нейтралізації двоїстості (троїстості) форм подання відтворення. Універсальність визначення відтворення, яка дає можливість його використання щодо різних об'єктів дослідження.
М. Павлишенко [8, с. 61–62, 73–74, 82]	Відтворення	Виробництво взяте не як одиничний акт, а як процес, що весь час повторюється. Здійснюється на основі товарного виробництва, а отже й відповідно до його економічних законів	Передбачає відновлення як продуктивних сил (засобів виробництва і робочої сили), так і виробничих відносин. Це передусім кругообіг продуктів у суспільстві, який охоплює чотири стадії: виробництво, розподіл, обмін і споживання. Просте й розширене відтворення

Джерело: систематизовано автором.

Теоретичний аналіз концепту "відтворення СБ" виявив, що вченими-економістами представлено низку наукових підходів, які тою чи іншою мірою пов'язані/дотичні до з'ясування його сутності. У цьому аспекті звернемо увагу на зміст такої економічної категорії, як "виробництво патронатних благ". Науковець А. Котельников під ним розуміє "перетворення виділених суспільством ресурсів у продукцію особливого виду, певного обсягу, конкретного складу і рівня відповідності стандартам якості; ... відтворення СБ повністю забезпечується за рахунок суспільного фінансування..." [22, с. 11, 16]. У цьому трактуванні за основу взято такий вид благ, як патронатні, причому СБ є одним із їхніх різновидів. Даний підхід містить елементи дискусії, оскільки дефініційно відображено сутність виробництва патронатних благ, а економічна категорія "відтворення" згадана побіжно, без належної змістової конкретизації. Проте для концепту "відтворення СБ" дане визначення орієнтує на те, що підставами забезпечення безперервності надання таких благ є суспільне фінансування.

Учений О. Грабова наголосила на тому, що "основні тенденції розвитку виробництва СБ задають двома інституційними чинниками: бюджетом – у короткостроковому періоді, законодавчими нормами – у довгостроковому; ... виробництво СБ можливе за рахунок податків, що стягують у "реальному" секторі, тому дуже важливо установити пропорційне партнерство приватного і суспільного секторів, яке забезпечує їхній стабільний розвиток" [14, с. 13, 14, 15]. Тут акцентовано на такій важливій стадії відтворення, як виробництво СБ і вказано на найголовніші інститути та джерела формування економічних і грошових ресурсів для надання таких благ. Відповідно до цього підходу у сфері відтворення СБ наявний комплекс економічних відносин у ринковому й неринковому секторах національної економіки стосовно поєднання різних способів взаємодії під час надання таких благ інститутом держави і розвитку умов для приватного забезпечення цими благами.

Науковець Ю. Винокурова здійснила конкретизацію форм регулювання процесу відтворення СБ, серед яких виділила "формування стандартів державних послуг, застосування системи стратегічних показників діяльності, використання системи контрактів, аудиторський контроль за витратами, структурні перетворення у бюджетній сфері, створення потенційно конкурентних ринків, формування економічно обґрунтованих тарифів і ліквідація перехресного субсидювання" [13, с. 9]. Завдяки цьому визначено умови забезпечення транспарентності під час відтворення СБ у сфері акумулювання, розподілу й використання економічних і грошових ресурсів. На цій підставі дослідником розроблено структурну характеристику відтворювального процесу: "система соціальних потреб населення; механізм їхнього

діагностування; структурна характеристика пропозиції суспільних товарів; форма і спосіб організації виробництва (або забезпечення) СБ" [13, с. 17]. До дискусійних моментів наукового пошуку належить те, що сама економічна категорія "відтворення СБ" залишилася дефініційно невизначеною, на теоретичному рівні не розглянуто "класичних" характеристик стадій відтворення таких благ. Тому сам концепт "відтворення СБ" виявився не повною мірою конкретизованим, оскільки у ньому подано підходи до виявлення уподобань, структурування за видами потреб і організації виробництва.

У контексті відтворення СБ доречно звернути увагу на модель виробництва локальних СБ у транзитивній економіці. Зокрема, у дослідженні Н. Ліньової органи місцевого управління визначено як головний суб'єкт постачання локальних СБ, а бюджет – як основний інструмент, за допомогою якого можливе фінансове забезпечення їхнього продукування через проведення відкритих конкурсів і видачу бюджетних завдань [23, с. 11, 23]. Автор не приділила достатньої уваги розкриттю сутності економічної категорії "виробництво локальних СБ", теоретично відобразила суб'єктно-фінансову складову цього процесу на субнаціональному рівні та пов'язаність з етапами життєвого циклу локальних СБ транзитивної економіки. Із погляду глибини з'ясування найголовніших закономірностей відтворення СБ не було акцентовано на стадійності цього процесу.

Наукову дискусію з питань теоретичної рефлексії природи виробництва СБ представлено у дослідженні Ю. Федорової. На підставі вивчення особливостей СБ ученим виокремлено найголовніші компоненти їхнього виробництва, до яких належить "неуреченість праці, провідна роль творчої праці у досягненні кінцевого корисного ефекту, зумовленість корисного ефекту через взаємодію об'єкта і предмета праці, безпосередній вплив на поліпшення якості життя людини" [16, с. 16]. Із цього випливає, що саме виробництво СБ є особливим процесом перетворення акумульованих суспільством ресурсів, завдяки якому створюють продукцію згідно із заданими стандартами якості, визначеного виду та складу. Далі Ю. Федоровою розроблено модель пофазного руху СБ, в якій представлене їхнє виробництво, розподіл і споживання, детерміновано пріоритетне й видове продукування таких благ [16, с. 17, 20]. У контексті відтворення СБ науковцем систематизовано чинники, які впливають на рівень споживання таких благ, наголошено на часовій мінливості потреб у них і способах їхнього виявлення, сформовано найголовніші напрями підвищення ефективності продукування цих благ. Проте звернемо увагу на те, що не було конкретизовано теоретико-методологічних підходів до пояснення сутності відтворення СБ, лише непрямо визначено потребу відновлення виробництва таких благ.

Узагальнюючи наявні теоретико-гносеологічні пошуки у сфері відтворення СБ, підкреслимо, що дослідження цього феномена доречно обмежити розглядом безперервності й повторюваності надання таких благ для національної економічної системи. Це зумовлене тим, що у межах національної економіки відбувається інституціоналізація економічних відносин між виробниками та споживачами СБ, підґрунтям яких є використання регуляторів свідомого походження на всіх стадіях відтворення, значний ступінь асиметричності інформації та деформація функцій ціни на такі блага. Крім того, відтворення СБ перебуває в органічній єдності з іншими видами господарської діяльності, що спонукає створення складної самовідновлюваної системи виробничих зв'язків і взаємозалежностей на мікро-, мезо- та макро-рівні. Уважаємо, що під час відображення сутності відтворення СБ необхідно взяти до уваги синтетичність цієї економічної категорії. Певною мірою це пов'язане і з тим, що на різних стадіях цього процесу у світі "реальної" економіки перевагу надають не лише тим чи іншим державним регуляторам, а й різним формам взаємодії держави, фірм і домогосподарств у цій сфері. На думку О. Длугопольського, "інструменти прямого впливу доцільно застосовувати на етапах виробництва, розподілу та обміну суспільних товарів і послуг, тоді як на етапі їхнього споживання більш доцільним буде використання опосередкованих регуляторів" [11, с. 120]. Тому підґрунтям для теоретичної універсалізації економічної категорії "відтворення СБ" є чинник об'єктивізації особливостей природи цього процесу, що дасть змогу в абстрактному вигляді окреслити його найголовніші закономірності. Найадекватнішим є таке теоретичне окреслення концепту "відтворення СБ", як безупинний і перманентний повторюваний процес їхнього забезпечення/надання, що пов'язане з виробництвом, обміном, розподілом і споживанням таких благ на підставі різних способів суспільної взаємодії та інституційованих стандартів залучення економічних та грошових ресурсів, спрямоване на досягнення позитивних економічних, соціальних і екологічних екстерналій, дає змогу пом'якшувати жорсткість ринкового механізму, соціалізувати, гуманізувати та екологізувати економічну систему.

Така детермінація сутності відтворення СБ зумовлена тим, що для того, щоб цей процес в економічній системі відбувався на засадах постійності у часі та просторі, необхідно організувати виробництво, що передбачає їхнє створення або підтримання певних параметрів для вже наявних за допомогою відповідних технологій, інформації тощо. Причому особливістю є те, що "виробництво СБ зазвичай розглядають як функцію від розвитку виробництва приватних благ" [14, с. 3]. Не менш важливим є й обмін, оскільки він сприяє акумуляції необхідних економічних і грошових ресурсів для здійснення виробництва СБ, забезпечує підтримку діяльності продуцента таких благ і взаємодію із їхніми споживачами. Хоча, на думку Ю. Федорової, "СБ у пофазній динаміці відтворення оминають фазу обміну" [16, с. 17]. Проте це логічне узагальнення має все ж такі дискусійний характер, оскільки економічні та грошові ресурси продуцент для наступного виробництва таких благ одержує із певних джерел, серед яких важливу роль відіграють фіскальний і добровільний обміни. Зокрема, В. Мортіков зазначив, що "як правило, для появи суспільних благ потрібні як капітальні вкладення, так і заходи не інвестиційного плану" [12, с. 80]. Розподіл таких благ зумовлює формування власних підходів до його здійснення, що в межах економічної системи пов'язано із детермінацією пропорцій забезпечення тими чи іншими їхніми видами, установленням пріоритетності надання,

використовуваними принципами узгодження різнопланових економічних інтересів у сфері споживання приватних і СБ. Тому "одним із варіантів розподілу СБ – розподіл за виявленими потребами, ... на підставі соціальних стандартів" [16, с. 18, 19]. За своїм функціональним призначенням стадія споживання СБ є кінцевою, тому що зорієнтована на задоволення потреб у них. Як зазначила Ю. Федорова, "обсяг рівня споживання залежить від стану суспільства у певний час і від тих обставин, які склалися: наявність достатніх ресурсів; соціальні характеристики; непередбачувані обставини" [16, с. 20].

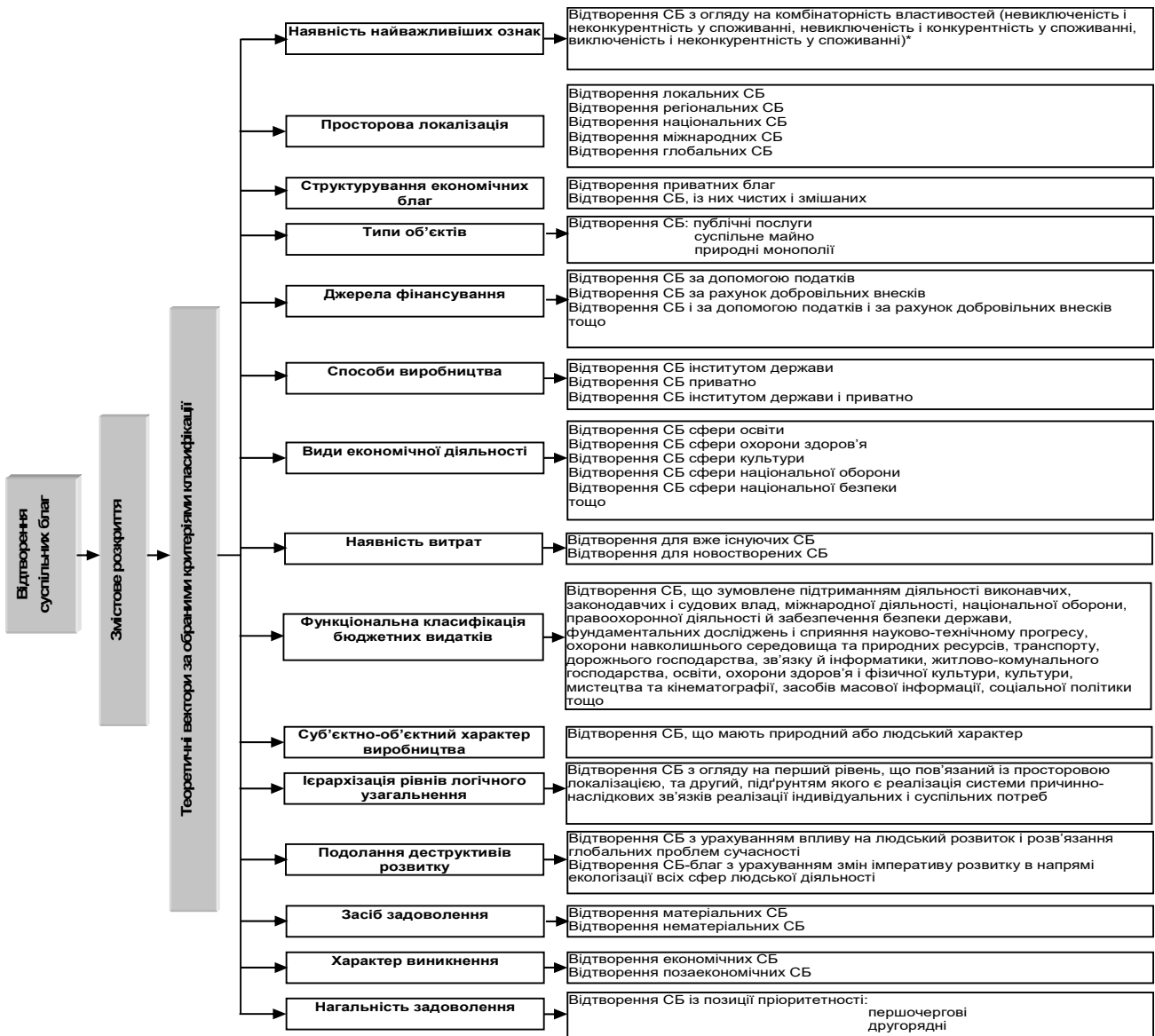
Стосовно різних способів суспільної взаємодії, то тут необхідно звернути увагу на теоретико-методологічні й практичні засади узгодження попиту і пропозиції СБ, підґрунтям чого є формування економічних відносин між державою, фірмами й домогосподарствами із приводу регулювання їхньої поведінки у цій сфері за допомогою низки норм та правил. Науковець О. Грабова зазначила, що "розвиток економічних відносин із виробництва СБ визначається загальносвітовою тенденцією специфікації прав власності, які закріплюють права і обов'язки, структурують інтереси всіх сторін: громадян, держави, підприємців-власників, територій" [14, с. 21]. Поряд із цим в економічній системі відбувається й інституціоналізація стандартів залучення економічних і грошових ресурсів у процес відтворення СБ, що зумовлено специфікою діяльності інституту держави. Зокрема, "державна втручається у процес відтворення патронатних благ на всіх стадіях, використовуючи комбінацію адміністративних і економічних (прямих та опосередкованих) методів" [22, с. 12], "сама держава, як інституція, яка має публічну владу та спеціальний апарат регулювання суспільних відносин, покликана відтворювати СБ, незважаючи на те чи є їхнє виробництво прибутковим, чи ні" [17, с. 31]. Априорно і для СБ через інститут держави задано найголовніші правила взаємодії та взаємоузгодження різнопланових економічних інтересів фірми, домогосподарств та її самої. З огляду на це, звернемо увагу на міркування О. Рубінштейна стосовно того, що "має сенс використовувати стратегію "соціального імперативу", підґрунтям якої є непорушні за жодних обставин межові умови функціонування соціального сектору економіки", а "...нормативні зобов'язання держави повинні бути доповнені "технологічними вимогами", які відображають певний рівень якості створюваних благ", передбачаючи "створення інститутів громадянського суспільства, які забезпечують відповідний "нагляд" за якістю продуктованих товарів і послуг, захист прав їхніх споживачів" [15, с. 350–351]. На цій підставі залучення економічних і грошових ресурсів у процес відтворення СБ набуває ознак координальності, цільовідповідності, динамічності та еволюційності.

З погляду змістового наповнення дефініції відтворення СБ важливо наголосити на наявності позитивних економічних, соціальних і екологічних екстерналій. Це пов'язане з тим, що "інвестиції в СБ здійснюються у вигляді вкладень, які мають за мету посилення соціальної орієнтації економічної системи, досягнення певного "корисного ефекту" для суспільства, наприклад, забезпечення належного рівня екологічної безпеки, створення системи стимулів і мотивів, економічно й соціально справедливий розподіл благ, забезпечення соціально значущого рівня освіти і медичної допомоги" [24, с. 8]. Певною мірою кожен із видів екстерналій від відтворення СБ взаємодоповнює один одного, індукуючи прогресивні зміни у довгостроковому періоді та породжуючи низку відкладених вигод від надання таких благ і орієнтованість на задоволення суспільних потреб майбутніх поколінь. Наслідком цього є пом'якшення

жорсткості ринкового механізму, соціалізація, гуманізація та екологізація економічної системи. Крім того, на теоретичному рівні науковці детермінують такі поняття, як просте, розширене і звужене відтворення (табл. 1). Тому і процес відтворення СБ доречно розглядати з погляду їхнього забезпечення/надання у попередніх, збільшених і зменшених параметрах. Зокрема, О. Водяненко зазначив, що "стосовно інвестицій у СБ ми також можемо розділити діяльність із підтримання простого відтворення СБ і інвестиційну діяльність – із забезпечення розширеного відтворення наявних СБ або створення нових" [24, с. 10].

В економічній теорії доцільне використання таких понять, як просте, розширене і звужене відтворення СБ. Його особливостями є: часткова залежність відтворення СБ від характеру розвитку економічної системи, оскільки її стан детермінує можливості та умови акумулювання економічних і грошових ресурсів; підпорядкованість раціоналізованим засадам та принципам поєднання й використання цих наявних ресурсів, що пов'язане зі стандартами надання таких благ і чинниками

охоплення; інституційованість межування поділу доходів домогосподарств на споживання приватних і СБ, зовнішнім проявом чого є головним чином межа розподілу і перерозподілу ВВП на їхнє виробництво. Крім того, на підставі представлених у наукових дослідженнях критеріїв класифікації СБ [11, с. 114; 14, с. 11–12; 15, с. 112; 25; 29, с. 10–15], їхнє відтворення доречно розглядати із позиції наявності найважливіших ознак, просторової локалізації, структурування, типів об'єктів, джерел фінансування, способів виробництва, видів економічної діяльності, наявності витрат, подолання деструктивів розвитку, засобів задоволення, характеру виникнення і нагальності задоволення тощо (рис. 1). У такий спосіб визначено теоретико-гносеологічні вектори змістового розкриття відтворення СБ і сформовано наукові підходи до забезпечення цілісності сприйняття такого багатогранного концепту, охарактеризовано його дотичність до різних аспектів безупинності й перманентної повторюваності процесу забезпечення/надання таких благ, наголошено на його різнобічності тощо.

* повнота прояву властивостей невиключеності й неконкурентності у споживанні диференційована

Рис. 1. Теоретико-гносеологічні вектори змістового розкриття процесу відтворення суспільних благ у контексті їхніх класифікаційних ознак

Джерело: авторська розробка.

Висновки та дискусія. Отже, теоретичне визначення концепту "відтворення СБ" охарактеризоване низкою особливостей, що зумовлені неоднозначністю наукових підходів до трактування цього процесу. Важливим для перманентності забезпечення/надання СБ є інституціоналізація відносин держави, фірм і домогосподарств у цій сфері, оскільки трансмісія сигналів від продуцентів і споживачів таких благ у прямому та зворотному напрямках є спотвореною. Крім того, зрівноваження попиту і пропозиції СБ має квазіринковий характер, пов'язаний із використанням регуляторів свідомого походження, які передбачають примусову чи добровільну участь в обміні суб'єктів господарювання. У теоретико-гносеологічному аспекті відтворення СБ є диференційованим за різними критеріями класифікаціями цих благ, підґрунтям чого є система пріоритетів, рівень зацікавленості у тих чи інших благах, можливості виділення економічних і грошових ресурсів тощо. Відповідно до цього внутрішнє наповнення концепту "відтворення СБ" акцентує увагу на здатності задовольняти потреби у ньому групи людей, коли їх усвідомлюють як конкретну мету діяльності, що пов'язана з поліпшенням якісних і кількісних складових людського розвитку, вирішенням актуальних екологічних проблем і забезпечення прогресивних змін в економічній системі. Це сприяє обранню того чи іншого виду поведінки суб'єктів і пошуку найкращих способів суспільної взаємодії під час організації процесу відтворення таких благ в економічній системі.

Подальші наукові дискусії у сфері теоретичної рефлексії відтворення СБ пов'язані із систематизацією аналітичного інструментарію дослідження цього феномена в національній економічній системі, детермінацією найголовніших складових механізму безперервності забезпечення/надання таких благ і з'ясуванням найголовніших закономірностей реалізації даного процесу у вітчизняній господарській практиці.

Список використаних джерел:

1. История экономических учений / под ред. В. Автономова, О. Ананьина, Н. Макашева. – М.: ИНФРА-М, 2002. – 784 с.
2. Аникин А. Юность науки. Жизнь и идеи мыслителей-экономистов до Маркса / А. Аникин. – М.: Политиздат, 1975. – 384 с.
3. Історія економічних учень: хрестоматія / уклад. В. Д. Базилевич, Н. І. Гражевська, А. О. Маслов та ін.; за ред. В. Д. Базилевича. – К.: Знання, 2011. – 1198 с.
4. Маркс К. Капітал. Критика політичної економії: в 3-х т. – Т. 1: Процес виробництва капітала / К. Маркс. – М.: Политиздат, 1988. – XVIII. – 891 с.
5. Економічна теорія: Політекономія: підручник / В. Д. Базилевич, В. М. Попов, К. С. Базилевич та ін.; за ред. В. Д. Базилевича. – 7-ме вид., стер. – К.: Знання-Прес, 2008. – 719 с.
6. Економічна енциклопедія: у 3-х т. – Т. 1: А (абандон) – К (концентрація виробництва) / гол. ред. Б. Д. Гаврилишин, С. В. Мочерний. – К.: Видавничий центр "Академія"; Тернопіль: Академія народ. господарства, 2000. – 863 с.
7. Литвинов А. С. К вопросу определения сущности экономического воспроизводства / А. С. Литвинов // Экономика і організація управління. – 2014. – № 3(19) – 4(20). – С. 164–171.
8. Павлишенко М. М. Закономірності відтворення суспільного продукту і їх вплив на ціноутворення / М. М. Павлишенко. – Львів: Львівська комерц. академія, 2006. – 259 с.
9. Кваснюк Б. Є. Відтворювальна структура національної економіки / Б. Є. Кваснюк // Економічна теорія. – 2007. – № 4. – С. 71–82.

10. Ампар Л. Г. Системный вектор повышения эффективности воспроизводственной динамики: дис. ... канд. экон. наук: спец. 08.00.01 "Экономическая теория" / Л. Г. Ампар; Кубан. госуд. ун-т. – Краснодар, 2015. – 170 с.

11. Длугопольський О. В. Суспільний сектор економіки і публічні фінанси в епоху глобальних трансформацій: моногр. / О. В. Длугопольський. – Тернопіль: Екон. думка ТНЕУ, 2011. – 632 с.

12. Мортіков В. Фінансування створення суспільних благ / В. Мортіков // Фінанси України. – 2005. – № 10. – С. 76–82.

13. Винокурова Ю. А. Проблемы реформирования воспроизводства общественных благ в Российской Федерации: автореф. дис. ... канд. экон. наук: спец. 08.00.01 "Экономическая теория" / Ю. А. Винокурова; Казанский госуд. ун-т им. В. И. Ульянова-Ленина. – Казань, 2001. – 19 с.

14. Грабова О. Н. Экономические отношения в производстве общественных благ: автореф. дис. канд. экон. наук: спец. 08.00.01 "Экономическая теория" / О. Н. Грабова; Костромск. гос. ун-т им. Н. А. Некрасова. – Кострома, 2003. – 24 с.

15. Рубинштейн А. Я. Экономика общественных предпочтений. Структура и эволюция социального интереса: моногр. / А. Я. Рубинштейн. – СПб.: Алетейя, 2008. – 560 с.

16. Федорова Ю. В. Глобальные тенденции производства общественных благ: автореф. дис. ... д-ра экон. наук: спец. 08.00.01 "Экономическая теория" / Ю. В. Федорова; Саратовск. гос. соц.-экон. ун-т. – Саратов, 2005. – 36 с.

17. Залевська-Шишак А. Особливості відтворення суспільних благ в трансформаційній економіці / А. Залевська-Шишак // Вісн. Київ. ун-ту. – 2013. – № 146. – С. 29–36.

18. Besley T. Public-Private Partnerships for the Provision of Public Goods: Theory and Applications to NGOs / T. Besley, M. Gatak // The Development Economics Discussion Papers Series. – 1999. – № 17. – August. – 38 p.

19. Deacon R. Public Good Provision under Dictatorship and Democracy / R. Deacon // Public Choice. – 2009. – Vol. 139. – № 1–2. – P. 241–262. DOI 10.1007/s11127-008-9391-x.

20. Williams A. The Optimal Provision of Public Goods in a System of Local Government / A. Williams // The Journal of Political Economy. – 1966. – V. 74. – P. 18–33.

21. Zhuravskaya E. Incentives to Provide Local Public Goods: Fiscal Federalism, Russian Style / E. Zhuravskaya // Journal of Public Economics. – 2000. – № 76. – С. 337–368. – Режим доступу: [https://doi.org/10.1016/S0047-2727\(99\)00090-0](https://doi.org/10.1016/S0047-2727(99)00090-0).

22. Котельников А. А. Государственная поддержка воспроизводства опекаемых благ: автореф. дис. ... канд. экон. наук: спец. 08.00.01 "Экономическая теория" / А. А. Котельников; Саратовск. гос. соц.-экон. ун-т. – Саратов, 2010. – 20 с.

23. Линева Н. К. Особенности локальных общественных благ в транзитивной экономике: автореф. дис. ... канд. экон. наук: спец. 08.00.01 "Экономическая теория" / Н. К. Линева; Южно-Уральский гос. ун-т. – Челябинск, 2004. – 25 с.

24. Водяненко О. И. Инвестиции в производство общественных благ: тенденции и особенности развития в России: автореф. дис. ... канд. экон. наук: спец. 08.00.01 "Экономическая теория" / О. И. Водяненко; Саратовск. гос. соц.-экон. ун-т. – Саратов, 2012. – 18 с.

25. Васильев И. В. Классификация общественных благ / И. В. Васильев // Балтийский экон. журн. – 2009. – № 1. – С. 17–30.

26. Longman English Dictionary Online // Національна бібліотека України ім. В. Вернадського. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/webnavigator/dictionaries>.

27. Macmillan Dictionary and Thesaurus: Free English Dictionary Online // Національна бібліотека України ім. В. Вернадського. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/webnavigator/dictionaries>.

28. ABBYY Lingvo // Національна бібліотека України ім. В. Вернадського. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/webnavigator/dictionaries>.

29. Кічурчак М. Відтворення суспільних благ в економічній системі України: концептуальні засади теорії та практики: моногр. / М. Кічурчак. – Львів: Видав. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2016. – 494 с.

Received: 21/09/2017

1st Revision: 07/10/2017

Accepted: 15/11/2017

Author's declaration on the sources of funding of research presented in the scientific article or of the preparation of the scientific article: budget of university's scientific project

М. Кічурчак, канд. экон. наук, доц.

Львовский национальный университет имени Ивана Франка, Львов, Украина

КОНЦЕПТ ВОСПРОИЗВОДСТВА ОБЩЕСТВЕННЫХ БЛАГ В ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ТЕОРИИ

Систематизированы научные взгляды на сущность воспроизводства и его виды. Выявлены самые главные подходы к трактовке содержания экономической категории "воспроизводство общественных благ", предложено авторское понимание этого концепта. Детерминированы основные теоретико-гносеологические векторы исследования феномена воспроизводства общественных благ.

Ключевые слова: общественные блага; воспроизводство; теоретико-гносеологические векторы; критерии классификации.

M. Kichurchak, PHD in Economics, Associate Professor
Ivan Franko National University of Lviv, Lviv, Ukraine

CONCEPT OF THE PUBLIC GOODS REPRODUCTION IN ECONOMICS

The essence of the concept "public goods reproduction" has found out and the most important theory-gnoseological vectors of this process research have formed. The author has analyzed the system of theoretical views on the economic entity of reproduction. It was defined this economic category was multivariable. It was grounded the multiplicity of its subject essence became the prerequisite for distinguishing of the concept "public goods reproduction". The main scientific approaches to understand the meaning of the public goods reproduction have considered. It was determined this economic category had synthetic character. Due to this the most adequate theoretical delineation of the concept "public goods reproduction" was represented and the basic reasons to determinate this theory-gnoseological principles were argued. The author had founded out that taking into account the existing criteria of the public goods classification their reproduction would scrutinized for the set of the theory-gnoseological vectors. Thereupon the scientific approaches to provide the integrity of the public goods reproduction vision and determine its many-sided nature were formed.

Keywords: public goods, reproduction, theory-gnoseological vectors, classification criteria.

References (in Latin): Translation / Transliteration/ Transcription

1. Avtonomov, V., Anan'in, O., Makasheva, N. (Eds.). 2002. Istoriya e'konomicheskix uchenij. Moskva: INFRA-M. (In Rus.)
2. Anikin, A., 1975. Yunost' nauki. Zhizn' i idei myslitelej-e'konomistov do Marksa. Moskva: Politizdat. (In Rus.)
3. Bazylevych, V. D., Hrazhevska, N. I., Maslov A. O., et al. 2011. In V. D. Bazylevych (Ed.). Istoriia ekonomichnykh uchen: khrestomatiia. Kyiv: Znannia. (In Ukr.)
4. Marks, K., 1988. Kapital. Kritika politicheskoy e'konomii. M.: Politizdat, T. 1: Process proizvodstva kapitala. XVIII. (In Rus.)
5. Bazylevych, V. D., Popov, V. M., Bazylevych, K. S. et al. 2008. In V. D. Bazylevych (Ed.). Ekonomichna teoriia: Politekonomiia. Kyiv: Znannia-Pres. (In Ukr.)
6. Havrylyshyn, B. D. and Mochernyi, S. V. Eds. 2000. Ekonomichna entsyklopediia. Kyiv: Vydavnychiy tsentr "Akademiia"; Ternopil: Akademiia narod. hospodarstva, T. 1: A (abandon) – K (kontsentratsiia vyrobnytstva). (In Ukr.)
7. Litvinov, A. S., 2014. K voprosu opredeleniya sushhnosti e'konomicheskogo vosproizvodstva. Ekonomika i organizatsiya upravlinnya, 3 (19) – 4 (20), 164–171. (In Rus.)
8. Pavlyshenko, M. M., 2006. Zakonomirnosti vidtvorennia suspilnoho produktu i yikh vplyv na tsinoutvorennya. Lviv: Lvivska komerts. akademiia. (In Ukr.)
9. Kvasniuk, B. Ye., 2007. Vidtvoriuvalna struktura natsionalnoi ekonomiky. Ekonomichna teoriia, 4, 71–82. (In Ukr.)
10. Ampar, L. G., 2015. Sistemnyy vektor povysheniya e'fektivnosti vosproizvodstvennoj dinamiki. Ph. D. Kuban. gosud. un-t, Krasnodar. (In Rus.)
11. Dluhopolskyi, O. V., 2011. Suspilnyi sektor ekonomiky i publichni finansy v epokhu hlobalnykh transformatsii. Ternopil: Ekon. dumka TNEU. (In Ukr.)
12. Mortikov, V., 2005. Finansuvannya stvorennya suspilnykh blah. Finansy Ukrainy, 10, 76–82. (In Ukr.)
13. Vinokurova, Yu. A., 2001. Problemy reformirovaniya vosproizvodstva obshhestvennykh blag v Rossijskoj Federatsii (Abstract of PhD thesis). Kazanskij gosud. un-t im. V. I. Ul'yanova-Lenina, Kazan'. (In Rus.)
14. Grabova, O. N., 2003. E'konomicheskie otnosheniya v proizvodstve obshhestvennykh blag (Abstract of PhD thesis). Kostromsk. gosud. un-t im. N. A. Nekrasova, Kostroma. (In Rus.)
15. Rubinshtejn, A. Ya., 2008. E'konomika obshhestvennykh preferencij. Struktura i e'voluciya social'nogo interesa. SPb.: Aletejya, 2008. – 560 s. (In Rus.)
16. Fedorova, Yu. V., 2005. Global'nye tendencii proizvodstva obshhestvennykh blag (Abstract of PhD thesis). Saratovskij gosud. social'no-e'konom. un-tet, Saratov. (In Rus.)
17. Zalievska-Shyshak, A., 2013. Osoblyvosti vidtvorennia suspilnykh blah v transformatsiini ekonomitsi. Visnyk Kyiv. nats. un-tu imeni Tarasa Shevchenka, 146, 29–36. (In Ukr.)
18. Besley, T., Gatak, M., 1999. Public-Private Partnerships for the Provision of Public Goods: Theory and Applications to NGOs. The Development Economics Discussion Papers Series, 17, August.
19. Deacon, R., 2009. Public Good Provision under Dictatorship and Democracy. Public Choice, 1–2 (139), 241–262. DOI 10.1007/s11127-008-9391-x.
20. Williams, A., 1966. The Optimal Provision of Public Goods in a System of Local Government. The Journal of Political Economy, 74, 18–33.
21. Zhuravskaya, E., 2000. Incentives to Provide Local Public Goods: Fiscal Federalism, Russian Stile. Journal of Public Economics, 76, 337–368. [https://doi.org/10.1016/S0047-2727\(99\)00090-0](https://doi.org/10.1016/S0047-2727(99)00090-0).
22. Kotel'nikov, A. A., 2010. Gosudarstvennaya podderzhka vosproizvodstva opekaemykh blag (Abstract of PhD thesis). Saratov. gosud. soc.-e'konom. un-t, Saratov. (In Rus.)
23. Linyova, N. K., 2004. Osobennosti lokal'nykh obshhestvennykh blag v tranzitivnoj e'konomike (Abstract of PhD thesis). Yuzhno-Ural'skij gosud. un-tet, Chelyabinsk. (In Rus.)
24. Vodyanenko, O. I., 2012. Investicii v proizvodstvo obshhestvennykh blag: tendencii i osobennosti razvitiya v Rossii (Abstract of PhD thesis). Saratov. gos. soc.-e'konom. un-t, Saratov. (In Rus.)
25. Vasil'ev, I. V., 2009. Klassifikatsiya obshhestvennykh blag. Baltijskij e'konomicheskij zhurnal, 1, 17–30. (In Rus.)
26. Longman English Dictionary Online. Natsionalna biblioteka Ukrainy im. V. Vernadskoho. Available at: <http://www.nbu.gov.ua/webnavigator/dictionaries>.
27. Macmillan Dictionary and Thesaurus: Free English Dictionary Online. Natsionalna biblioteka Ukrainy im. V. Vernadskoho. Available at: <http://www.nbu.gov.ua/webnavigator/dictionaries>.
28. ABBYY Lingvo. Natsionalna biblioteka Ukrainy im. V. Vernadskoho. Available at: <http://www.nbu.gov.ua/webnavigator/dictionaries>.
29. Kichurchak, M., 2016. Vidtvorennia suspilnykh blah v ekonomichnii systemi Ukrainy: kontseptualni zasady teorii ta praktyky: monohrafiia. Lviv: Vydavnychiy tsentr LNU imeni Ivana Franka. (In Ukr.)